

Uloga žene u obitelji: nekad i sad

Bukal, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:717383>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet Hrvatskih Studija
Odsjek za sociologiju

Ana Bukal

**ULOGA ŽENE UNUTAR OBITELJI:
NEKAD I SAD**

Završni rad

Zagreb, rujan 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet Hrvatskih Studija
Odsjek za sociologiju

**ULOGA ŽENE UNUTAR OBITELJI:
NEKAD I SAD**

Završni rad

Studentica: Ana Bukal

Mentor: prof. dr. sc. Stipan Tadić

Sumentor: dr. sc. Petar Bilobrk

Zagreb, rujan 2022.

SADRŽAJ

UVOD	4
ŽENA I OBITELJ KROZ POVIJEST	
5 ŽENA I OBITELJ U ANTICI	4
ŽENA I OBITELJ U SREDNJEM VIJEKU	5
ŽENA I OBITELJ U “DOBA PROMJENE”	8
ŽENA I OBITELJ U DEVETNAESTOM I DVADESETOM STOLJEĆU	10
ŽENA I NJENA ULOGA UNUTAR SUVREMENE OBITELJI	
14 ZAKLJUČAK	
18 LITERATURA	
	19

1. Uvod

Položaj i prava žena kroz povijest mijenjala su se zajedno sa okolinom i društvenim napretkom. Nekada su žene bile potpuno podređene muškarcima, živjele su poput robova koji su bili stvoreni samo za rađanje djece i stvaranje potomstva muškarcu. Njena glavna uloga u obitelji bila je uloga žene, majke i kućanice koja se tretirala kao vlasništvo muškarca, odnosno “glave kuće”. Žene nisu imale jednaka prava kao muškarci, a glavna i jedina svrha u životu bilo im je sklapanje braka i osnivanje obitelji. Međutim, s vremenom su započele emancipacija i borba za ženska prava koje su nakon dugog niza godina ipak uspjele izboriti ravnopravnost i jednakost žena i muškaraca. S razvojem i napretkom društva, razvijali su se i nastajali novi oblici obitelji, čime se promijenila i uloga žena. Iz tog razloga danas se žene doživljavaju potpuno drugačije. One su danas snažne i zaposlene majke koje uspješno usklađuju svoje obaveze unutar posla, obitelji i kućanstva. Danas su žene jednake muškarcima u gotovo svim područjima društvenog života, a onaj strogi, patrijarhalni ustroj obitelji, koji je prevladavao kroz povijest, više gotovo i ne postoji.

Glavna svrha ovog rada upravo je istraživanje spomenute promjene u životu i ulogama žene u društvu i obitelji. Metodom analize sadržaja, odnosno prikupljene literature, dobiveni su odgovori na brojna pitanja koji otkrivaju kakav je bio položaj žena te njena uloga u obitelji kroz povijest, te kakvo je stanje na istom području u današnjem društvu. U radu je stavljen naglasak na ulogu žene unutar obitelji, ali detaljno je opisan i položaj žena u društvu jer je upravo o tome ovisila i njena obiteljska uloga. Na temelju dobivenih odgovora i rezultata u radu se opisuje očita promjena uloge žene unutar obitelji kroz povijesna razdoblja antike i srednjeg vijeka kao temeljnih razdoblja, te renesanse i devetnaestog i dvadesetog stoljeća u kojima se ta uloga najviše i mijenjala. Također, na samom kraju rada opisuje se i uloga žene unutar suvremene obitelji kako bi se potvrdilo da je do spomenute promjene zaista i došlo.

2. Žena i obitelj kroz povijest

2.1. Žena i obitelj u antici

U vrijeme Drevne Grčke i Rima ženu se doživljavalo na različite načine. Neki su je, po uzoru na Bibliju, doživljavali kao dostojanstveno biće potpuno jednako muškarcu, dok je s druge strane, postojala velika skupina ljudi koja se mogla okarakterizirati kao antifeministička, pa čak i ženomrzilačka. U takvom društvu žena je bila simbol grijeha - zavodnica koja otvara vrata pakla. Prema njima, Bog je stvarao žene isključivo kako bi rađale djecu, po čemu je njihov život bio sličniji životinji nego čovjeku, odnosno, muškarcu (Volarević, 2018.).

Odnos prema ženi razlikovao se u gotovo svakom grčkom polisu, pa tako ni Atena i Sparta nisu imale jednaka prava za žene. U Ateni žena nije imala pravo izreći svoje mišljenje ili obrazovati se. Postojala je samo kao supruga podređena svom mužu, a njen jedini smisao u životu bilo je stvaranje potomaka i briga za kućanstvo. Žene u siromašnim obiteljima ponekad su odlazile prodavati na tržnice ili su postajale dojilje kako bi pomagale prehraniti obitelj. Vjerovalo se da je Bog stvorio žene slabije nego muškarce te im tako namijenio isključivo kućanske poslove i čuvanje obiteljskih dobara. Za te poslove potrebno je imati dušu koja osjeća strah, pa im je zbog toga Bog dodijelio veći osjećaj straha nego muškarcima. Iz tog razloga, žena nije mogla voditi poslove ili baviti se obrtom, već su kuhanje i briga za obitelj bili glavni od njenih nekoliko svakodnevnih zadataka (Bereš, 2016.).

Ni u Sparti žena nije imala mnogih drugih zadaća osim rađanja djece, ali ovdje su one imale veća prava i znatno bolji tretman jer su žene bile te koje su stvarale nove ratnike za spartansku vojsku. Sparta je bila grad u kojem je neprestano vladao natjecateljski duh prožet željom za pravdom i nadmetanjem. To je bilo društvo u kojem su muškarci bili nepobjedivi ratnici, a njihove žene samo domaćice i majke. Svoju podčinjenost muškarcima žene su prihvaćale kao nešto nepromjenjivo i potpuno prirodno tako da je poslušnost muževima oduvijek bila dio njihove svijesti. Kada su muškarci izbivali od kuće, žene su preuzimale brigu nad imanjem, a bili su im povjereni i mnogi drugi poslovi. Iako su bile isključene iz javnog života, žene su imale jednu od najvećih uloga

u razvoju društva, a Spartanci su ih upravo zbog toga iznimno cijenili. Sparta je ženama dozvoljavala znatno veću slobodu negoli Atena. Kao što je već spomenuto, ovdje su žene imale veliku vrijednost pa im je stoga bilo omogućeno obrazovanje, ali i pravo na posjed te općenito veća sloboda kretanja. S obzirom na to da je Sparta bila uspostavljena kao vojnički grad, muškarci su se veći dio života pripremali za rat pa su ovdje žene, osim uloge majke, preuzimale i ulogu gospodarice kuće. Ženina uloga u odgoju djece bila je dozvoljena do djetetove sedme godine kada je dijete prelazilo u vojno odgojilište (Bereš, 2016.).

Dakle, žene u Grčkoj najveći su dio svog života provele unutar četiri zida svoje kuće. Jedine iznimke bile su hetere, odnosno žene koje su bile djevojke za zabavu, ljubavnice ili prostitutke. Njihov položaj u društvu bio je na vrlo niskoj moralnoj razini, ali ujedno im je omogućio i veoma zahvalne ekonomske prihode (Bereš, 2016.).

2.2. Žena i obitelj u srednjem vijeku

Obitelj je jedna od temeljnih odrednica svakog društva. Bez obzira na društvenu klasu, dob ili spol, svaki čovjek pripada nekoj obitelji, a upravo je obitelj kao takva postala glavni čimbenik političkog života srednjovjekovnih društava. No, gdje se u takvom društvu nalazila žena i koja su bila njezina prava?

Za primjer položaja žene u srednjovjekovnom društvu možemo uzeti odredbe Statuta najpoznatijeg hrvatskog srednjovjekovnog grada Motovuna. Naime, prema tim odredbama žena je uvijek bila određena u odnosu na muškarca (Mogorović Crljenko, 2003.). Uvijek je bila nečija kći, sestra, majka, supruga ili udovica, a njen položaj bio je određen ulogom koju je imala u obitelji. Za ženu u starom srednjovjekovnom motovunskom društvu najbolja i najsigurnija opcija bilo je sklapanje braka na istarski način. To je za nju značilo relativnu sigurnost i stabilnost koju nije mogla dobiti nigdje drugdje. U skladu s tada postojećim normama, žena nije mogla biti protjerana iz kuće jer je zapravo nad njome dijelila vlasništvo s mužem. Dobra koja je unijela u brak nisu se mogla otuđiti na nerazuman način ili bez njenog odobrenja, a mogla je postati i jedan od tutora svojoj djeci. Međutim, na odluku o nekim ozbiljnim

pitanjima, poput braka ili oporuke, žena nije imala pravo. Također, njen položaj i stabilnost promijenili bi se u slučaju da počini preljub ili krši opće društvene norme. U tom slučaju žena bi bila potisnuta na samo dno društvene ljestvice (Mogorović Crljenko, 2003.).

Općenito, žene srednjovjekovnog društava od samog su rođenja bile pod kontrolom muškaraca. Najprije ih je kroz život pratilo budno oko oca, zatim braće, a kasnije i muža te njegove obitelji. Nerijetko su ih pratili i njihovi rođaci, a, između ostalog, bile su podložne i tadašnjem kralju. Rani srednji vijek žene je doživljavao kao vlasništvo na koje su pravo imali muškarci koji su predstavljali “glavu kuće” u kojoj su živjele. Nisu bile dio javnog života, a boravile su unutar svojih ženskih odaja koje su se nalazile u odvojenom dijelu kuće u koji je smio ući samo otac ili muškarac na čelu obitelji te njegovi izabranici. Ulaskom u brak, suprug je preuzeo brigu za odgoj svoje žene jer je upravo o njenom ponašanju i vladanju ovisila čast cijele kuće. Iz tog razloga, one su većinu vremena provodile zatvorene u odajama jer tako nisu mogle naštetiti ugledu obitelji (Pecoja, 2013.).

Naravno, položaj žena razlikovao se u svakom društvenom sloju, a posebice u plemstvu. Iako su i dalje njima dominirali muškarci, plemkinje su imale poseban položaj u domu jer su one bile te koje će roditi buduće nasljednike obitelji. One su bile proglašene gospodaricama kuće pa su stoga upravljale ostalim članovima kućanstva. Ovakav kućni režim najviše se odnosio na situacije kada suprug nije bio kod kuće radi boravka na dvoru ili sudjelovanja u vojnim pohodima. Kako bi muževi lakše kontrolirali plemkinje često su im davali određene zanimacije poput učenja ručnog rada i šivanja, ali i odijevanja ukućana te ukrašavanja kuće.

Uloga majke započinjala je porodom koji se pomalo mogao smatrati i traumatičnim događajem s obzirom na visoku stopu smrtnosti majki i novorođenčadi. Preživjela djeca od rođenja do određenih “godina razuma” bila su pod majčinim odgojem u kojem su sudjelovali i krsni kumovi koji su bili zaduženi za djetetov duhovni razvoj.

U visokim plemićkim obiteljima majke gotovo nikada nisu odgajale svoju djecu, već su ih predale opaticama na odgoj. Ako bi majke ipak odlučile odgojiti dijete, često bi se zaposlio i muški tutor koji bi im olakšao posao (Pecoja, 2013.).

Kao i svaki aspekt života, tako je i obrazovanje ovisilo o društvenim slojevima. Međutim, u svakom društvenom sloju djevojčice se poučavalo pletenju vune i izrađivanju ručnog rada, a sve se, naravno, odvijalo pod strogim nadzorom kako bi se sačuvala njihova nevinost koja je bila od velike važnosti pri ulasku u brak.

Nakon muževe smrti žene su bile osigurane i poštovane. Kao udovice imale su poseban položaj u narodu, a neki su ih po uzoru na bibliju smatrali i objektom milostinje. Udovice su svoju stabilnost dobivale u slobodnom korištenju miraza kojim su mogle gotovo samostalno raspolagati. U nižim slojevima srednjovjekovnog društva, sva imovina unesena u brak bila je pod apsolutnom kontrolom muža, a udovice su mogle dobiti tek dio zajedničkog imetka. Nakon smrti supruga, žene su se mogle vratiti pod krov i nadzor svoje obitelji ili ostati s obitelji pokojnog supruga. Osim ako nisu odlučile otići u samostan, ženama bi se ubrzo pronašao novi muž s kojim bi osnovale novo zajedničko kućanstvo i obitelj. Ako su bile siromašne, nisu imale pravo na miraz i morale su raditi kako bi preživjele i prehranile djecu. Iz tog razloga, iako su mogle odlučiti da se ne žele ponovno udati, često o tome nisu ni razmišljale. Život u braku ipak je bio lakši, a s obzirom na sposobnost daljnjeg rađanja djece i nasljedstva pokojnog supruga udovice su se smatrale prilično “dobrom prilikom” za brak (Pecoja, 2013.).

Na hrvatskim prostorima žena se nikako nije smatrala samostalnim bićem. Smatralo se da su žene previše sklone grijehu i da se kao takve ne mogu brinuti za sebe i svoje tijelo pa im je stoga potreban nadzor muškaraca. Kao i u ostatku Europe, hrvatsko društvo ženu je vidjelo kao biće koje za jedinu svrhu ima produžavanje roda stvaranjem potomstva. Njena uloga u obitelji bila je gotovo marginalna, ali brak i majčinstvo bili su jedini način na koji se žena mogla ostvariti kao osoba. Neudani status nije postojao kao izbor, ali neke su žene ipak uspjele izboriti takav način života iako su bile teško osuđene od strane društva (Vađunec, 2009).

U teoriji žena postoji tek kada stupi u brak i izgradi svoj dom i svoju obitelj. Njen dom je bio njeno radno mjesto, ali ujedno i mjesto gdje je gradila samu sebe. Ovdje je vodila domaćinstvo i brinula o mužu, djeci i slugama, a kada bi muž bio odsutan preuzela bi dužnost čuvarice doma i privatnosti. Izvan svog doma žene su smjele izaći samo sa svrhom posjete rođaka ili vjerskih

obreda i molitve. Također, žene su pružale njegu i pazile na bolesne, ali i jedine brinule o mrtvacima i pogrebnim obredima koji su im dopuštali da izađu u javnost i djeluju u njoj bez da ih se osudi za nečasno ili nedolično ponašanje (Vađunec, 2009).

I na ovim područjima muževi su ženama osiguravali ekonomsku sigurnost i fizičku zaštitu stoga je udaja za njih bila glavno životno postignuće nakon kojeg je slijedilo majčinstvo. Iz tog razloga, kćeri su uvijek imale prednost nad sinovima kada je sklapanje braka bilo u pitanju.

Svaka obitelj za cilj je imala stvoriti što veće potomstvo, ali taj posao u velikoj mjeri sprečavao je visoki mortalitet majki i djece te prerana smrt supruga. Također, najčešće su žene bile iscrpljene velikim brojem poroda u kratkom vremenu pa je njihova prosječna dob toga vremena iznosila samo 32 godine (Vađunec, 2009.).

One majke koje su imale izvanbračnu djecu u očevim bi kućanstvima bile samo sluškinje dok bi djeca bila ravnopravni članovi, a njihova briga ženi se nalagala čak i u oporukama nakon smrti oca (Vađunec, 2009).

Ukratko, srednji vijek za razliku od antike ipak je ženama pružao neke dodatne životne prilike, ali i dalje ne dovoljno za potpunu slobodu. Unatoč tome, ženama se podiže samosvijest koja će i dalje rasti u renesansi koja se nazivala i razdobljem koje slavi žene (Vađunec, 2009).

2.3. Žena i obitelj u "Doba promjene"

Delić (2014.) u svom radu opisuje položaj i prava žene u razdoblju renesanse koje se još nazivalo i razdobljem promjena. Međutim, u rad je potvrđeno kako se malo toga promijenilo u životu i položaju žena s obzirom na srednji vijek:

"Ograničena vrijednost žene u renesansnom društvu ovisila je o njenoj ulozi kao supruge i majke; instrumentu kojim su se obitelji često koristile kako bi stvorile saveze i nastavile obiteljsku liniju rađanjem muških potomaka. " - (Delić, 2014.)

Žene su i dalje živjele pod kontrolom muškaraca, Katoličke Crkve i zakonskih odredbi, a u svim urbanim sredinama vidjela su se obilježja

patrijarhalnog društva. Ženina primarna dužnost i dalje je bilo rađanje djece i stvaranje potomstva te još uvijek nije imala pravo trošiti “zajednički” novac, imovinu pa čak ni vlastiti miraz. I dalje nije bilo nikakvih ekonomskih pravnih ili političkih povlastica za žene, nego se od njih očekivala jedino pokornost glavnim muškarcima u njihovim životima, prvo očevima, a zatim i muževima. Izmjenjivale su se između svojih uloga kćeri, supruge i majke, a upravo se u tome krila i njihova najznačajnija društvena funkcija (Delić, 2014.).

Za razliku od današnjih brakova, u doba renesanse, pa čak ni u ranijoj povijesti, nitko nije vjerovao u ulogu ljubavi u braku ili uopće u mogućnost njenog postojanja. Tradicionalni brakovi sklapali su se na veoma rigorozne načine koji su muškarca stavljali u ulogu rođenog zapovjednika kućanstva koji je uvijek imao vodstvo nad svim njegovim članovima. S druge su strane žene bile stvorene samo da budu pokorne i poslušne muškarcu, i duhom i tjelesno. Glavni argumenti takvog načina života stapali su se pod puku “zaštitu žene” koja je jedino uz muškarca mogla ostvariti sebe i ispuniti svoju životnu svrhu. Iz tog razloga, bilo je potpuno jasno za razumjeti kako se brak smatrao najvažnijom ulogom u životu žene koji se zapravo sastojao od zatvorenog kruga braka, rađanja djece i održavanja kućanstva (Delić, 2014.).

Osim udaje žena je mogla birati između života u samostanu ili života uz brigu muških članova obitelji, što se protivilo svim društvenim normama. Samostalan život nije postojao kao opcija za žene renesanse jer su jedino muškarci bili ti koji su mogli zarađivati za život, dok su žene mogle biti samo majke i domaćice. Bilo da je neudana djevojka, supruga, udovica ili kćer, ženin se život uvijek definirao samo u odnosu na muškarca. Tako su čak i časne sestre koje su živjele u samostanima bile samo žene udane za Krista (Delić, 2014.).

Naravno, žene nisu imale pravo glasa ni mišljenja, već im je jedini izbor bio bez pogovora prihvatiti brak kao partnerstvo koje gradi i čuva imovinu te stvara potomstvo (Delić, 2014.).

Biti majka u renesansi nije značilo samo rađati djecu svom mužu i proširiti obitelj, nego se na to gledalo kao rješavanje kolektivnog problema održavanja ljudske vrste. Upravo zbog toga, neplodnost je uvijek bila vrlo sramotna za obitelj te se uvijek pripisivala ženama zbog toga što su upravo one bile stvorene da u sebe prime “uvijek plodno” sjeme života. Također, neplodnost je bila jedan od rijetkih razloga koji je muškarcu omogućio da slobodno protjera neplodnu

ženu i da se od nje rastane kako bi mogao dalje ispuniti svoju mušku dužnost (Delić, 2014.).

Ipak, renesansna se obitelj razlikuje od srednjovjekovne kada se govori o odgoju i obrazovanju. Prijašnja razdoblja dopuštala su da majka slobodno odgaja i doji svoje dijete jer je to bilo u skladu s tadašnjim moralistima i liječnicima. Međutim, u renesansi majke svih društvenih slojeva pronalazile su dojilje koje to čine umjesto njih. Majke su mogle sudjelovati u djetetovom obrazovanju do njegove osme godine, kada je tu brigu preuzimao otac koji je često zapošljavao tutore. Obrazovanje djevojčica, ali i žena, bilo je svedeno na sami minimum jer se vjerovalo da bi obrazovane žene mogle narušiti ovo tradicionalno i strogo patrijarhalno društvo. Članovi društva bili su u tolikom strahu da će obrazovane i samostalne žene promijeniti njihovo društvo da su ih odlučili držati u zatočeništvu. Prema tadašnjim shvaćanjima u društvu, takve žene prelazile su granice davno postavljenih društvenih normi pa su ih često proglašavali i vješticama, što je dodatno pridonijelo očuvanju patrijarhalnog ustroja (Delić, 2014.).

Mora se naglasiti kako je renesansa bila prvo razdoblje u povijesti gdje su muškarci zapravo isticali obrazovanje žena, iako je ono uglavnom bilo vezano samo uz izvršavanje kućanskih i majčinskih obaveza (Delić, 2014.).

2.4. Žena i obitelj u devetnaestom i dvadesetom stoljeću

Iako se na renesansu gledalo kao na doba promjena, za žene se prave promjene mogu uočiti tek početkom devetnaestog stoljeća. Tada poznati feministički pokret doseže svoj vrhunac i počinje sve više mijenjati položaj žena. Pojam feminizma odnosi se na vrlo široki kulturni i politički ženski pokret kojem je glavna svrha rješavanje problema ženskog položaja u društvu. Započeo je sredinom osamnaestog stoljeća, a njegovo djelovanje jasno je vidljivo i u današnjem društvu (Volarević, 2018.).

Devetnaesto stoljeće poprilično se razlikuje od svih dotadašnjih povijesnih razdoblja što se itekako može vidjeti po raznim promjenama koje su se dogodile u obrazovanju i pravima žena. Žene devetnaestog stoljeća bile su odgojene na način koji ih je učio kako su one slabiji spol te su im iz tog razloga

nametnuta različita ograničenja u životu. Osim tradicionalnog odgoja, na njihov su položaj utjecali i razni ekonomski i društveni čimbenici, ali i njihov vjerski status. Međutim, u devetnaestom stoljeću odrasle žene su svoj društveni status ostvarile kroz ulogu učiteljice, znanstvenice, liječnice, pedagoginje, profesorice i umjetnice (Erceg & Tataj, 2020.).

Rodni odnosi koji su ženu doživljavali kao podređenu muškarcu zasigurno su odredili i njen položaj u društvu. Međutim, to se ubrzo počelo mijenjati s pojavom ženske emancipacije koja je svog glavni fokus usmjerila na ženska prava u javnoj sferi, izjednačavanje njihovih šansi za obrazovanje te na jednake šanse za zapošljavanje i plaću naspram muškaraca. Povećanje šansi za zapošljavanje ženama je bilo od velike važnosti zbog toga što je većina žena, a pogotovo one nižeg statusa u društvu, moralo raditi kako bi mogle prehraniti svoju djecu. Žene koje su se nalazile na visokim društvenim položajima uglavnom su predstavljale primjer dobre supruge, majke i kućanice koje čime su pridonosile očuvanju muževog društvenog ugleda. Međutim, uskoro je i na tom području došlo do većih promjena čime se uloga majke kućanice polako briše (Erceg & Tataj, 2020.).

Ovakvo društvo može se opisati i na primjeru života žena koje su živjele u Banskoj Hrvatskoj gdje su one postale vidljive u javnom životu tek za vrijeme Hrvatskog narodnog preporoda. Tada su se počele isticati sudjelovanjem u javnim priredbama i raznim udrugama, ali i kao autorice i spisateljice. U šezdesetim i sedamdesetim godinama devetnaestog stoljeća žene su sve više preuzimale ulogu u borbi za ženska prava i samostalnost, a u tome su se najviše isticale učiteljice. Iako se emancipacija žena u Banskoj Hrvatskoj ne može ni usporediti za onom na zapadu Europe, zasigurno se može reći da je postojala (Erceg & Tataj, 2020.).

I žene nižih slojeva u društvu sve više počinju utjecati na razvijanje vlastite autonomije. Većina žena odlučuje postati ekonomski neovisna što se može vidjeti njihovim zapošljavanjem kao pomoćne radnice, radnice u industriji, obrtnice, krojačice, konobarice u krčmi ili sluškinje. Najviše ih je radilo u krojačkim salonima i kavanama, ali i u domovima imućnih obitelji gdje su češće dobivale posao nego muškarci (Erceg & Tataj, 2020.).

S vremenom je započela i borba za radnička prava u kojoj su, osim muškaraca, sve više počele sudjelovati i žene. Važno je za istaknuti kako im je

to omogućilo reguliranje rada djece i radnika te dobivanje prava na korištenje četverotjednog bolovanja nakon poroda (Erceg & Tataj, 2020.).

Žene višeg položaja u društvu, koje su najčešće bile žene ili kćeri imućnih muškaraca, uglavnom su vodile privatan život. Često se njima prepuštalo organiziranje dobrotvornih akcija, odlasci na ples i kulturna događanja, a za sve to trebalo se znati lijepo i pristojno odijevati i ponašati u skladu s bontonom elitnih društava. Spomenuto prikladno ponašanje odnosilo se na određeno obrazovanje kojim su žene učile strane jezike, klasičnu književnost i kulturu, a imale su i određene likovne i glazbene poduke. Zbog brojnih materijalnih i intelektualnih razloga žene iz elitnog društva imale su djelomičnu autonomiju u svom domu. Birale su svoju posluđu, brinule o njoj i vodile salon i općenito vodile kućanstvo. Njihovo obrazovanje i praćenje modnih trendova bile su jedne od glavnih aktivnosti kojima su se bavile izvan kuće, ali najvažnija zadaća zasigurno im je bila promidžba supruga u političkom smislu. Iz tog razloga, žene su za vrijeme izborne kampanje posjećivale utjecajne i bogate ljude u svom društvu te sklapale nova i učvršćivale stara prijateljstva. Sve to bilo je u svrhu prenošenja širenja muževe kampanje. Jasno je vidljivo kako su ove emancipirane i vrlo zaposlene žene imale sve manje i manje vremena za odgajanje svoje djece pa su tu ulogu prepuštale dadiljama i učiteljicama. Na tom primjeru, može se zaključiti kako su žene visokog društva devetnaestog stoljeća gotovo izgubile svoju ulogu majke i domaćice (Erceg & Tataj, 2020.)

Niz borbi za emancipaciju i prava žena, uključujući i promjene koje su slijedile za njima, nastavio se i u dvadesetom stoljeću. Tadašnja emancipacija žena još se nazivala i istupanjem raznih svojstava majki kućanica koja su se do sada smatrale prijetnjom za društveni život. Razlike između spolova i dalje su se nastavile smanjivati, a život žena sve se više približavao muškom načinu života. Žene dvadesetog stoljeća počele su piti, pušiti, putovati i školovati se baš kao što su to do sada radili i muškarci. Iako su muškarci još uvijek imali vodeću ulogu u raznim poslovima, industriji, zakonu i politici, žene su i dalje nastavile napredovati i postigle više nego u bilo kojem povijesnom razdoblju do tada (Đelagić, 2015.).

Međutim, unatoč velikom napretku, još je puno toga bilo “neispravno” u tadašnjem društvu. Ženska prava i dalje nisu bila ekvivalentna ljudskim

pravima, odnosno pravima muškaraca. Žene su još uvijek bile premalo plaćene za isti posao koji su obavljali i muškarci s većim plaćama. Često su bile zlostavljane, a put to napretka i viših poslovnih pozicija bio im je znatno otežan. Ženama na Istoku još se uvijek uskraćivalo njihovo pravo na obrazovanje, zdravstvenu skrb i pravo glasa iako im je ono zakonom bilo propisano. Ali sve se to počelo mijenjati na bolje kada su se u drugoj polovici dvadesetog stoljeća žene intenzivnije počele baviti politikom i dospijevati na vodeće državne položaje. 1926. godine donesen je Zakon o braku, obitelji i skrbništvu koji je smanjio važnost sklapanja braka za žene, pojednostavio proces razvoda braka i dao ženama pravo na pobačaj (Đelagić, 2015.).

U svom radu *Evolutivni razvoj žene u 20. stoljeću* Željka Đelagić (2015.) najbolje opisuje promjene u životima žena u dvadesetom stoljeću:

Danas je tercijar rastući sektor upošljavanja za sve, a posebice za žene, od kojih je tri četvrtine tu zaposleno. Većina službi koje one obavljaju i dalje ima kućanska i ženska obilježja: važnost tijela i izgleda; uloga takozvanih ženskih kvaliteta, među kojima prednjače odanost, uslužnost, smješkanje i slično. Tako je bilo sve do 1980-ih i 1990-ih godina. Nakon toga je informatička revolucija promijenila situaciju i prestrojila spolnu raspodjelu radnih mjesta: posao je u većoj mjeri tehnički, više osamljenički, više muški. - (Đelagić, 2015.)

Borba za ženska prava uspjela je izjednačiti ženu i muškarca u društvu te omogućila ženama prava koja im pružaju sve mogućnosti kako bi danas bile uspješne i obrazovane majke i supruge, odnosno žene (Đelagić, 2015.).

3. Žena i njena uloga unutar suvremene obitelji

Krajem dvadesetog stoljeća zapošljavanje žena bilo je jedno od vrlo osjetljivih područja društvenog razvoja, a na njegova kvalitativna obilježja utjecalo je mnogo različitih čimbenika. Opće mogućnosti zaposlenja, stupanj tehničkog i tehnološkog napretka, struktura gospodarstva, karakteristike ženske radne snage i njezina svojstva, njen položaj i uloga u obitelji samo su neke od značajki koje utječu na ženin pronalazak

posla, a podruštvljenost funkcija obitelji iz koje žena dolazi može se smatrati jednim od najutjecajnijih čimbenika. Razlog tomu je velika količina vremena koje žena mora posvetiti obitelji što znatno utječe na njezino ponašanje na radnom mjestu, ali i na njene stavove i motivaciju za rad (Prpić, 1979.). Upravo zbog toga, ovaj je čimbenik i u današnjem društvu od velike važnosti.

Početak dvadeset i prvog stoljeća obitelj se nalazi u fazi tranzicije, odnosno prelaska iz tradicionalnog, patrijarhalnog modela u jedan novi, moderni model življenja. Sredinom 2000. godine, Branislav Baranović istraživao je kako se prikazuju žena i obitelj u školskim udžbenicima, odnosno što se uči djecu u školi (Baranović, 2000.). Rezultati su pokazali kako udžbenici i dalje prikazuju ženski lik kao jedan “patrijarhalno obojen model žene” koja rađa djecu i brine se za njih, te služi i čuva obitelj. Spomenuto istraživanje, također, je pokazalo i to kako se slika žene i obitelji u udžbenicima mora početi mijenjati jer ona više nije u skladu s novim društvom dvadeset i prvog stoljeća (Baranović, 2000.).

Novo društvo stvara i novi, odnosno *dvohraniteljski*, model obitelji gdje muškarac više nije jedini koji prehranjuje obitelj, već mu se u tome pridružuje i žena. Ovakav model pokazuje kako sve više žena ulazi u svijet rada, a u tome im pomažu i državne politike koje pružaju pomoć davanjem servisa za odgoj i brigu djece. Prema istraživanju koje je provela Zdravka Leutar (2004.), preko 60% žena u nekoj državi zaposleno je na puno ili skraćeno radno vrijeme, ali i dalje su upravo majke glavna osoba kada se radi o odgoju djece (Leutar, 2004.). Sve je više i djedova i baki koji sudjeluju u odgoju djeteta i tako pomažu zaposlenim roditeljima. Također, u istraživanju su dobiveni rezultati koji pokazuju kako žene izvršavaju najveći dio kućanskih poslova unutar obitelji te su najviše opterećene obiteljskim zadaćama. Upravo ovi podaci upućuju na tzv. *dvostruku ulogu žena* koje ujedno sudjeluju i u poslovnom svijetu i u obitelji. Međutim, s vremenom se pojavljuje i kućanska podjela poslova u modernim obiteljima gdje muškarci i žene jednako izvršavaju sve zadaće u kućanstvu. Iz navedenog se može vidjeti kako one tradicionalne vrijednosti u obitelji slabe te kako je danas obitelj u procesu transformacije (Leutar, 2004.).

Velik dio spomenute transformacije obitelji potječe još “od malih nogu”, odnosno počinje od samog odgoja. Već u tinejdžerskoj dobi mladića se uči kako uvijek treba plaćati za svoju djevojku prilikom izlaska čime ga se uči njegovoj ulozi “privreditelja obitelj”. Tako djeca koja su odgajana u tradicionalnim obiteljima, uglavnom i prihvaćaju rodne stereotipe u podjeli kućanski uloga na muške i ženske.

Suprotno, djeca odgajana u modernim obiteljima zalagat će se za jednakost i ravnopravnost spolova i prihvatiti egalitarne, odnosno ravnopravne rodne uloge (Kamenov et al., 2011.).

Unatoč vidljivim promjenama u društvu dvadeset prvog stoljeća te transformaciji obitelji i podjele obiteljskih uloga, 2015. godine u istraživanju Smiljane Leinert Novosel (2015.) uočena je stagnacija pa čak i pogoršanje položaja žene unutar obitelji (Leinert Novosel, 2015.). Rezultati pokazuju kako se povećava udio patrijarhalnih obitelji i podjela rodni uloga počela se vraćati na staro. Odgoj djece, briga za najstarije članove obitelji i kućanske obaveze ponovno su postali “ženski” poslovi. Leinert Novosel (2015.) to stanje opisuje na sljedeći način:

“Očekuje se da se žene više nego prije, iako rade, brinu oko odgoja djece, vode djecu liječniku, odlaze na roditeljske sastanke, brinu za starije, dok im se u kućanskim poslovima postupno pridružuju i muškarci; oni manje participiraju u aktivnostima oko djece (ranije je bio pozitivan trend), što muškarcima povećava šanse u vezi sa zaposlenošću i profesionalnim razvojem.” - (Leinert Novosel, 2015.)

Također, kako bi žene ispunile sva očekivanja i sve zadaće, one svoje slobodno vrijeme uglavnom provode posvećene obitelji, dok muškarci slobodno vrijeme posvećuju uglavnom sebi. Transformacija ipak je i dalje vidljiva u određivanju nekih zajedničkih zadaća u obitelji poput zajedničkog zarađivanja, odgoja djece, financija, organizacija proslava, plaćanje računa i slično. Muškarci se s vremenom sve više uključuju u razne poslove unutar obitelji pa čak i u kuhanje, čišćenje i glačanje koje su se dosad uglavnom smatrale ženskim zadaćama (Leinert Novosel, 2015.).

S vremenom se situacija u društvu ipak poboljšavala, a dvohraniteljski model obitelji postao je dio standardnog načina života. Zbog svoje tzv. *dvostruke uloge* žene postaju prilično opterećene svojim obavezama, ali njihov status u društvu znatno se promijenio na bolje. Većina žena problem vide u vrijednostima društva i zakonima te se zalažu za bolje obrazovanje i promjenu društvene svijesti vezanu za ravnopravnost spolova. Zbog promjene u industriji, znanosti, tehnologiji i brojnim drugim područjima ljudskog djelovanja dogodile su se i promjene u obitelji koje gotovo brišu ulogu žene kao majke i domaćice. Naravno žene i dalje izvršavaju brojne kućanske poslove, ali u

dvadeset i prvom stoljeću to im više nije glavni ni jedini posao u životu (Vuković, 2016.).

Zaposlenost žena i njihova dvostruka uloga u životu zasigurno ostavljaju utjecaj i na odgoj djece s kojom one danas provode znatno manje vremena nego majke prijašnjih generacija. Međutim, ti utjecaji nisu nimalo negativni. Tamara Vuković (2016.) u svom radu *Dvostruka uloga žena u suvremenoj obitelji: stavovi studenata Sveučilišta u Zadru* potvrdila je kako majke svoje vrijeme s djecom danas provode na druge, mnogo kvalitetnije načine. Primjerice, majke danas s djecom čitaju, uče, igraju igre, pomažu u rješavanju zadaće čime pozitivno utječu na njihov razvoj. Iz toga se može zaključiti kako zaposlene žene uistinu provode manje vremena sa svojom djecom, ali ga posvećuju kvalitetnijim aktivnostima, što ostavlja pozitivne posljedice na dijete (Vuković, 2016.).

Iako danas žene “žongliraju” između svojeg posla i dužnosti unutar obitelji, društvo im pomaže na mnoge načine. Mnoge države uvele su socijalnu skrb i brojne mjere zapošljavanja kako bi spriječili njegovo negativno utjecanje na obiteljski život, ali i kako bi omogućili ženama razvoj u profesionalnom smislu. Većina država danas uvodi i roditeljski dopust za očeve uz mogućnost da ne izgube svoj posao. Uvode se fleksibilno i klizno radno vrijeme te rad od kuće što roditeljima olakšava usklađivanje poslovnog i obiteljskog života. Također, države nastoje poboljšati i kvalitetu predškolskih i školskih ustanova koje imaju veliku ulogu u usklađivanju poslovnog i obiteljskog života roditelja. Iako su danas žene mnogo više opterećene poslovima i brigom za obitelj i kućanstvo, status koji danas imaju u društvu vrijedan je njihove borbe kroz povijest (Vuković, 2016.).

4. Zaključak

Ovaj rad započet je istraživanjem položaja i uloge žena u antici, a zatim i u srednjem vijeku te renesansi. Tada su žene živjele zatvorene unutar četiri zida svoje kuće, a glavna svrha njihovog postojanja bilo je rađanje djece kako bi muškarci dobili svoje željno iščekivano potomstvo. Iako se renesansa nazivala “doba promjene” život žena nije se previše poboljšao. I dalje su morale biti samo majke i kućanice, ali neke od njih uspjele su se i obrazovati.

Znatne promjene počinju se događati u devetnaestom i dvadesetom stoljeću kada feminizam i borba za prava i emancipaciju žena doživljavaju svoj vrhunac. Žene napokon počinju ulaziti i na tržište rada kako bi mogle postati ekonomski neovisne i samostalne, čime se kvaliteta njihovih života značajno poboljšava. Zapošljavanje im je također omogućilo i da preuzmu mnoge navike u kojima su dosad mogli uživati samo muškarci. Tako su žene dvadesetog stoljeća počele pušiti, piti i izlaziti zbog čega se može i reći kako su se počele ponašati poput svojih muževa. Naravno, za to ih se nikako ne može kriviti jer je svaka od tih žena jedva dočekala uživati u svojoj slobodi.

Žene su se kroz povijest izborile za ravnopravnost i jednaku mogućnost školovanja i zapošljavanja na tržištu rada. Ta borba danas im je omogućila brojne stvari o kojima su žene u antici ili srednjem vijeku mogle samo maštati. “Slobodni” razvodi, samohrano majčinstvo, zaposlenost žena, dvohraniteljski model obitelji i nestanak uloge majke-kućanice samo su neke od brojnih promjena u životu žena dvadeset i prvog stoljeća. Ove promjene samo su dokaz kako je njihova povijesna borba zaista bila vrijedna.

5. Literatura

1. Baranović, B. (2000.). *"Slika" žene u udžbenicima književnosti*. IDIZ.
2. Bereš, M. (2016.). Položaj žena u antičkoj Grčkoj. *ESSEHIST*, (BROJ 8), str. 16-21.
3. Delagić, Ž. (2015.). *Evolutivni razvoj žene u 20. stoljeću* [Završni rad]. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
4. Delić, T. (2014.). Položaj žena u renesansnom društvu [Završni rad]. In *Filozofski fakultet u Osijeku*. Sveučilište J.J. Strossmayera.
5. Erceg, S., & Tataj, D. (2020.). Položaj žena u Banskoj Hrvatskoj u drugoj polovici 19. stoljeća. *ESSEHIST*, (BROJ 10), 81-89 str.
6. Kamenov, Ž., Huić, A., & Jugović, I. (2011.). Uloga iskustva rodno neravnopravnog tretmana u obitelji u percepciji, stavovima i sklonosti rodnoj diskriminaciji. *Revija za socijalnu politiku*, 18(2), 195-215 str. <https://doi.org/10.3935/rsp.v18i2.978>
7. Leinert Novosel, S. (2015.). Društveni položaj žena u Republici Hrvatskoj: žena i obitelj (1999. – 2016.). *Politička misao*, god. 55(br. 1), str. 53-73. 10.20901/pm.55.1.04
8. Leutar, Z. (2004.). ŽENA IZMEĐU SVIJETA RADA I OBITELJI. *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 13(6 (74)), 1159-1177 str.
9. Mogorović Crljenko, M. (2003., Veljača 4.). ŽENA U OBITELJI I DRUŠTVU - PREMA ODREDBAMA MOTOVUNSKOG STATUTA [Izvorni znanstveni rad]. Filozofski fakultet u Puli.
10. Pecoja, A. (2013.). ŽENA U FEUDALNOM DRUŠTVU [Diplomski rad]. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

11. Prpić, K. (1979.). Žena u procesu zapošljavanja. *Sociologija i prostor : časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, (63-64), str. 49-59.
<https://hrcak.srce.hr/119335>
12. Vađunec, I. (2009). Položaj žene u srednjem vijeku na hrvatskim prostorima. *Pro Tempore*, 6/7(Eseji, članci i rasprave), 48-73 str.
13. Volarević, M. (2018.). *Žena u obitelji, društvu i Crkvi*. (Feminizam, rodna ideologija i crkveni nauk. ed.). Glas Koncila.
14. Vuković, T. (2016.). Dvostruka uloga žena u suvremenoj obitelji: stavovi studenata Sveučilišta u Zadru. *Acta Ladertina*, 13(2), 189-208 str.